

**ASPEKTY ZAŘAZENÍ (ZNOVUZAŘAZENÍ)
NEZAMĚSTNANÝCH DO PRACOVNÍHO
PROCESU V ZÁVISLOSTI NA AKTIVITĚ PŘI
HLEDÁNÍ PRÁCE**

(návrh výzkumného projektu)

METODOLOGIE SOCIÁLNÍCH VĚD, SOC 706

**Vedoucí týmu: Marie Krejčí, UČO 182660, kontakt
182660@mail.muni.cz**

**Členky týmu: JUDr. Jana Podhajská, UČO 182764,
Božena Bára Kozelková, UČO 182651**

Vyučující: Mgr. Igor Nosál, Ph.D.

Datum odevzdání: 6.12.2005

Fakulta sociálních studií MU, 2005

Výzkumná otázka

Jaký je vztah mezi délkou nezaměstnanosti absolventů středních škol bez maturity a aktivním vyhledáváním pracovních příležitostí?

Odvozené otázky:

Snižuje se vlivem rostoucí délky nezaměstnanosti vyvíjená aktivita při hledání práce, nebo se doba nezaměstnanosti prodlužuje právě kvůli nízké aktivitě při hledání práce?

Jaké důvody vedou k nízké nebo nulové aktivitě při hledání práce?

Zdůvodnění výběru tématu a jeho obhajoba

Nezaměstnanost je vskutku velkým celospolečenským problémem. Počet nezaměstnaných osob v České republice ve 3. Q. 2005 dosáhl 404,6 tis., z toho 225,7 tis. Žen. Převážná část nezaměstnaných (71,4 %) jsou osoby se středním vzděláním bez maturity a se základním vzděláním (zase z větší části absolventi do 25 let), ale oproti minulému roku se mírně zvýšil počet nezaměstnaných absolventů VŠ a SŠ s maturitou. Podíl osob nezaměstnaných jeden rok a déle přesahuje polovinu všech nezaměstnaných. Mimořádně vysoký podíl osob dlouhodobě bez práce je ve skupině nezaměstnaných se základním vzděláním (72,8 % všech nezaměstnaných se základním vzděláním), ve skupině nezaměstnaných se středním vzděláním bez maturity je to více než polovina všech nezaměstnaných (51,6 %). Celkový počet nezaměstnaných déle než čtyři roky se dále zvýšil o 0,8 tis..

Téma výzkumu reflektuje stav, kdy je zde skupina nezaměstnaných, která se v důsledku malého zájmu o aktivní vyhledávání práce ocitá v komplikované životní situaci. Tato následně ještě více omezuje možnosti jejich uplatnění.

Účel výzkumu

V této studii bychom chtěli postihnout důležité aspekty závislosti délky doby úspěšného zařazení do pracovního procesu na chování dlouhodobě nezaměstnaných, specificky na jejich aktivitě při hledání práce a zařazení (nezařazení) do evidence uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce. Výsledky výzkumu by následně bylo možné aplikovat jako podklad pro podporu aktivit, které se ukáží jako stimul pro vlastní aktivitu uchazečů o zaměstnání při hledání práce, a které by přispěly k lepšímu uplatnění nezaměstnaných, a v neposlední řadě k minimalizaci kumulace negativních dopadů nezaměstnanosti, vedoucích mnohdy až k vyčlenění z většinové společnosti.

Odůvodnění je nasnadě. Pokud se zaměříme na mladé lidi, chybí-li jim pracovní aktivita ve smyslu pravidelného zaměstnání, časem většinou degradují ve všech směrech. Dlouho bývají večer vzhůru, ráno naopak nepřiměřeně dlouho spí, málo dbají o svůj zevnějšek, sdružují se do part jim podobných lidí, holdují alkoholu a dalším drogovým závislostem, prostředky k životu si opatřují nezákonným způsobem. Bují prostituce a krádeže. Čím déle tento stav trvá, tím je nenapravitelnější. Dlouhodobě nezaměstnaným se perspektivy na trhu práce stále zužují. Nejsou pro zaměstnavatele dost atraktivní vzhledem k malé nebo žádné praxi, ani vzhled již po delší době nebývá reprezentativní, jednak vzhledem k nedostatku finančních prostředků (pokud se plně nepostarají rodiče), jednak z důvodu rostoucí beznaděje a skepse.

Výzkumná jednotka

Výzkumnou jednotku si stanovíme vícestupňovým výběrem.

Budou to:

- nezaměstnaní občané ČR
- muži i ženy
- s trvalým bydlištěm v okrese Břeclav

- věk od 18 do 25 let
- absolventi středních škol bez maturity

Zdůvodnění:

Je třeba vytvořit reprezentativní vzorek, proto musíme uvažovat muže i ženy, z lokality, kde je zastoupeno větší město i malé vesničky se špatnou dopravní dostupností. Vybíráme okres Břeclav, a to z toho důvodu, že se tradičně umísťuje v míře nezaměstnanosti mezi prvními a současně zde bydlí vedoucí našeho týmu, takže bychom mohli mít výhodu v dostupnosti potřebných údajů a také ve znalosti místních poměrů.

A proč zrovna absolventi středních škol bez maturity? Je to nejpočetnější skupina a absolventi jsou navíc právě ti, kteří jsou často nuceni vzít méně kvalifikovanou práci, třeba i za minimální mzdu, protože jim chybí tak velmi žádaná praxe. Ale vezmou ji vůbec za těchto podmínek? Pokud ne, proč? A hledají vůbec práci, nebo se registrují pouze formálně, aby byli pojištěni? Z čeho žijí po uplynutí doby, kdy jim je poskytována podpora v nezaměstnanosti a jaké faktory jim takový život umožňují? Na takové a podobné otázky se snažíme najít odpověď. Mladí lidé jsou budoucnost a na jejich uplatnění po škole je odvislá kvalita celého dalšího života jich i dalších, kteří na nich závislí, potažmo kvalita fungování celé společnosti.

Výzkumná strategie

Zaměříme se na získávání statistických a empirických dat v oblasti dlouhodobě nezaměstnaných středoškoláků bez maturity ve věku do 25 let.

Data jsou obsažena v již vypracovaných studiích na téma nezaměstnanost a v údajích pracovišť, která jsou na problematiku nezaměstnanosti zaměřena (ČSÚ, ÚP). Lze předpokládat, že tato data mají vysokou reliabilitu, poněvadž jsou podkladem pro vytváření politiky zaměstnanosti v celostátním měřítku.

Podpůrným zdrojem informací budou zprávy v médiích (časopisy, denní tisk, internet). U zpráv z médií je ovšem nutno přihlédnout k jejich nižší vypovídací schopnosti, poněvadž nejsou vytvářeny pro sociologický výzkum, ale pro zisk.

Kvantitativní metodu procházení statistických údajů (desk-research) jsme zvolili jednak z hlediska úspory finančních prostředků na prvotní ověření naší hypotézy (údaje jsou poměrně dostupné), jednak z hlediska časového, poněvadž je možno snížit nutnost osobních konzultací celého týmu – každý výzkumník může pracovat na výzkumu odděleně a v relativně libovolném čase nezávisle na ostatních. Kompletace výsledků poté není tak časově a finančně náročná, jako kdyby skupina pracovala společně.

Z validních získaných generalizovaných údajů sledované skupiny populace deduktivní metodou odvodíme, zda se potvrdila naše hypotéza, že čím delší je období nezaměstnanosti, tím nižší je schopnost nezaměstnaných jedinců zapojit se do pracovního procesu.

Další otázkou, kterou se zabýváme v našem výzkumu, je zjistit, zda platí, že se nezaměstnaní mladí lidé **nechtějí** zapojit do pracovního procesu a jaké faktory ovlivňují nejvýrazněji jejich jednání.

Správnost pracovní hypotézy, že tito lidé ztrácejí pracovní návyky a pracovat nechtějí, se pokusíme vyřešit v následující fázi výzkumu. Provedeme průřezovou studii s využitím dotazníků, kde se zaměříme na příčiny dlouhodobé nezaměstnanosti absolventů středních škol bez maturity do 25 let.

Dotazníková metoda (survey) byla zvolena také z hlediska úspory časových a finančních nákladů na provedení výzkumu.

Reprezentativní vzorek bude tvořit výběr 50 jedinců z populace nezaměstnaných absolventů SŠ bez maturity ve věku do 25 let, které se nám podaří získat pro tento výzkum prostřednictvím Úřadu práce, který má s nimi osobní styk a prvního půl roku jim vyplácí podporu v nezaměstnanosti, mají-li na ni nárok, a Okresní správy sociálního zabezpečení. Od 1.7.2005 totiž nabylo účinnosti

ustanovení zákona č. 424/2003 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, které se týká povinného zřízení a vedení registru pojištěnců Českou správou sociálního zabezpečení. Tam se tedy dají vyselektovat jedinci bez pojištění od 18 do 25 let (u mladších nelze předpokládat ukončené střední vzdělání, pomíneme-li dvouleté učební obory pro žáky, kteří pro neprospěch opakovali ročník), které potřebujeme.

Praktickou činnost v terénu bude provádět vedoucí týmu pí. Marie Krejčí, s ohledem na její profesní zkušenosti. Ostatní členové týmu se budou na výzkumu podílet přípravou písemných podkladů a zpracováním získaných dat. Na provedení výzkumu budeme potřebovat čtyři měsíce, na konečné zpracování dat a sepsání závěrečné zprávy další dva měsíce. Výsledky výzkumu hodláme zveřejnit ve vybraných českých periodikách.

Nevýhodou této metody je špatná dostupnost ke kontaktům na jednotlivce, hodící se pro tuto studii (narážíme na zákon o ochraně osobních údajů), takže výběr bude zprostředkovaný a víceméně náhodný, neboť ne všichni oslovení budou ochotni s námi spolupracovat a tím může dojít ke zkreslení získaných údajů.

Klíčové pojmy

Bydliště
Rodinné poměry
Aktivita při vyhledávání zaměstnání
Životní styl
Příjem
Nezaměstnaní absolventi

Poslední koncept je nutno napřed explicitně operacionalizovat: Nezaměstnaným budeme rozumět toho, kdo nemá pracovní smlouvu a nedostává za svou práci zaměstnavatelem plat, mzdu, ani není osobou samostatně výdělečně činnou. Za absolventy zde budem považovat respondenty, kteří mají ukončené střední vzdělání bez maturity, až do 25 let věku (jinak z pracovně-právního hlediska pouze do 2 let po ukončení školy).

Kromě těchto základních pojmů použijeme ještě dva podružné. Věk (v letech) a pohlaví. V průběhu studie by se totiž mohly ukázat rozdíly ve výsledcích mezi jedinci různého věku a pohlaví.

Operacionalizace :

Ad. Bydliště :

- místo bydliště je město nebo vesnice (do 2000 obyvatel)
- jaká je dojezdová vzdálenost do nejbližšího města
- jaké jsou možnosti spojení – autobus, vlak, pouze osobním autem
- ochota denně dojíždět

Pracovní hypotéza :

Na vesnici je menší možnost získat trvalý pracovní poměr a ztížené podmínky pro dojíždění mohou tento faktor ještě umocňovat.

Ad. Rodinné poměry :

- rodinný stav
- osamělý nebo s partnerem
- počet dětí
- žije s rodiči ve společné domácnosti

Pracovní hypotéza:

Pokud jedinec žije s rodiči, může být méně motivovaný vzhledem ke své společenské roli a statusu vyživovaného dítěte aktivně hledat zaměstnání.

Pokud jedinec již má vlastní rodinu, žije sám a nebo s partnerem, může mít vyšší motivaci k aktivnímu vyhledávání zaměstnání.

Ad. Aktivita při vyhledávání zaměstnání :

- registrován na ÚP
- dochází na ÚP
- sleduje průběžně nabídku na ÚP
- informuje se o možnostech zaměstnání u potenciálních zaměstnavatelů
- sleduje inzerci v novinách, na internetu
- odpovídá na inzeráty
- snaží se zvýšit/rozšířit si kvalifikaci – kurzy, samostudium
- ochota k rekvalifikaci

Pracovní hypotéza:

Čím více jedinec vyvíjí aktivit směřujících k získání zaměstnání, tím se zvyšují jeho šance.

Ad. Životní styl :

- pravidelnost v denním režimu – doba vstávání, plánování činností souvisejících s vyhledáním pracovního místa, plánování dalších povinností, koordinace činností s rodinou

- povinnosti vzniklé k rodině – existence činností, za které je plně odpovědný rodině - pravidelnost, četnost, charakter
- trávení volného času
 - s kým tráví volný čas - v partě, sám/sama, s různými známými, s rodinou
 - čím tráví volný čas - čte, sleduje TV, navštěvuje restaurace, hraje na automatech, hraje na počítači, věnuje se koníčkům (jakým), nudí se, spí, navštěvuje známé
 - náhradní činnost – zahrádka, vinohrad, hospodářství

Pracovní hypotézy :

Pokud je zachována pravidelnost denního režimu alespoň v jiných než pracovních povinnostech, udržují se návyky a vědomí odpovědnosti, neklesá tak prudce motivace docházet do zaměstnání.

Pokud jedinec nemá žádné povinnosti a o své činnosti se rozhoduje okamžitě a s ohledem jen na sebe, nebude ochoten tento životní styl podřídit pracovní činnosti.

Pokud se jedinec stýká s dalšími, kteří žijí obdobným způsobem, posiluje to jeho návyky a klesá ochota změnit životní styl.

Ad. Příjem :

- podpora v nezaměstnanosti
- dávky státní sociální podpory (doplatek do životního minima)
- materiální podpora rodičů, prarodičů, nebo jiných rodinných příslušníků
- finanční podpora rodičů, prarodičů, nebo jiných rodinných příslušníků
- příležitostné brigády legální (dohody mimo pracovní poměr)
- nelegální přivýdělek (smlouvy načerno, „fušky“)
- jiné zdroje příjmů - jaké

Pracovní hypotézy :

Pokud má jedinec jiné zdroje příjmů než od státu, klesá jeho motivace vyhledání zaměstnání.

V případě, že existuje možnost nelegálního příležitostného výdělku, nemá jedinec zájem na získání pravidelného zaměstnání (ve vazbě na životní styl).

Pokud nezaměstnaného živí ostatní z rodiny, klesá jeho potřeba nalezení zdroje příjmu (není jeho hlavním motivem).

Ad. Nezaměstnaní absolventi :

- pracovní zkušenost
 - čerstvý absolvent (2005) bez pracovní zkušenosti

- čerstvý absolvent (2005) s příležitostnou pracovní zkušeností do 3 měsíců
- již měl pracovní zkušenost na smlouvu delší než 3 měsíce
- žádná pracovní zkušenost, ačkoli absolvoval dříve než 2005
- typ vzdělání
 - druh školy, druh vyučení
 - další absolvované kurzy a doplňkové formy studia
 - znalost cizích jazyků – úroveň (pasivně, aktivně, státní zkouška)
- zájem o práci
 - chce se nechat zaměstnat – důvody nepřijetí (malá praxe, nedostatečná flexibilita, nedostatečná kvalifikace, nereprezentativnost, neznalost práce na PC, neznalost jazyků, jiné – uvést)
 - nechce se nechat zaměstnat – důvody (nízký plat, nezajímavá práce, nemožnost realizace ve svém oboru, ztráta sebedůvěry, jiné – uvést)

Pracovní hypotézy :

Nezaměstnaný, který absolvoval již dříve, a nebyl dosud zaměstnán, již našel alternativní životní styl a je méně motivován k hledání stálého zaměstnání.

Typ vzdělání a znalost cizího jazyka může být rozhodující pro nalezení uplatnění.

Rozšiřující formy studia mohou rozšířit i možnost uplatnění.

S rostoucí délkou nezaměstnanosti se snižuje sebedůvěra a víra ve vlastní schopnosti, především při opakovaném neúspěchu.

Teoretická hypotéza :

Pokud nezaměstnaný absolvent již našel alternativní životní styl a má i jiné zdroje příjmů, než je státní podpora, získání jeho zaměstnání bude výrazně ovlivněno nízkou mírou motivace zaměstnání získat.

Explanataci výsledků výzkumu předpokládáme především v preventivní činnosti, kdy se podle toho, co je příčinou nezaměstnanosti v naší výzkumné jednotce, pokusíme předložit náš výzkum k využití např. pro informativní vzdělávání mladých lidí ještě než se stanou nezaměstnanými (např. poslední ročník v občanské výchově – lekce „Jak si najít a udržet zaměstnání“, apod.).

Další možné využití našeho výzkumu vidíme v orientaci příslušných institucí (Úřady práce, Obecní úřady apod.) na faktory, které zapříčiňují snížený zájem o hledání zaměstnání a ve snaze tyto faktory minimalizovat.

Přehled literatury a el. zdrojů:

Jandourek, J. (2003) : *Úvod do sociologie*. Praha, Portál.

Černá, J. (2005) : *Ochrana nezaměstnaných před materiální deprivací*. Brno, FSS MU.

Český statistický úřad, (2005) : *Trh práce v České republice 1993-2004*. Praha, Práce.

Hladilová, H. (2005) : *Nezaměstnanost občanů se základním vzděláním*. Brno, ESF MU.

Krejčí, H. (2005) : *Analýza nezaměstnanosti žen v Jihomoravském kraji a jejich uplatnění na trhu práce*. Brno, ESF MU.

Brux, J. M. (2005) : *Economic issues and policy*. Mason, Thomson.

Layard, P. R. G. (2005) : *Unemployment*. Oxford, Oxford University Press.

Leiblová, Z. (2005) : *Co vám může dát stát a co zaměstnavatel*. Olomouc, Anag.

Vlček, J. (2005) : *Ekonomie a ekonomika*. Praha, Aspi.

Klimplová, L. (2004) : *Dlouhodobě nezaměstnaní absolventi škol*. Brno, FSS MU.

Brožová, D. (2003) : *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha, Sociologické nakladatelství.

www.makroekonomika.fin.cz/macro/macro.asp?Stat=1&B=9

www.finexpert.cz/Magazin/AR.asp?ARI=4261

www.miras.cz/seminarky/makroekonomie08-nezamestnanost.php

www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/3101-05

www.blisty.cz/2004/5/5/21/art18216.html

www.knihovna.adam.cz/ekon99/maenez.html

www.cesaghetta.cz/esv.html

www.kverek.webpark.cz/problematika/prob.01/57html